

Gecompliceerder werd de zaak nog, toen zich van het begin van de twintigste eeuw af in de inheemse samenleving groepen nationalistengingen vormen die zich tegen de Nederlandse suprematie keerden of zelfs actie gingen voeren voor een onafhankelijk Indonesisch gemeenbest. Die actie hield het al of niet uitgesproken verwijt jegens de inheemse gezagdragers in dat *zij* het waren op wier steun de Nederlandse koloniale macht berustte.

Er werd op dat verwijt verschillend gereageerd. Vele gezagdragers zagen de nationalistengingen als gevaarlijke nieuwlichters die, het eeuwenoude gezag van de *prijaji* en andere hoofden ondermijnend, op laakbare wijze afweken van de *adat* en terecht door het gouvernement werden bestreden; anderen meenden dat de nationalistengingen, al gingen zij in hun acties soms te ver, een doel nastreefden dat aanspraak mocht maken op sympathie – bij wie zich dan zelf zag als een radertje in de grote bestuursmachinerie van het Nederlandse koloniale rijk, konden schuldgevoelens ontstaan. De vader van de Indonesische journalist Mochtar Loebis was op Sumatra hoofd van een van de districten aan de westkust tussen Benkoelen en Padang – ‘vader ontving’, aldus later de zoon (hij had ook enkele broers),

‘een aantal zilveren en gouden medailles voor zijn beleid en trouw in dienst van de koningin der Nederlanden. En toch adviseerde hij elk van ons, géén koloniaal bestuursambtenaar te worden zoals hijzelf. ‘Jullie, jongens’, zei hij tegen ons, ‘moeten leren onafhankelijk te leven.’¹

Waren er velen zo? Wij weten het niet. Een feit is dat aan de strijd van de nationalistengingen in de eerste plaats werd deelgenomen door jongeren; zij hadden veelal een Europese vorming ondergaan, zij volgden nauwlettend wat zich elders in de wereld afspeelde en zij werden daar in sterke mate door beïnvloed.

¹ Mochtar Loebis in *Tirade*, 1975, p. 533.